

му випадку її спричинення. На основі аналізу судової практики встановлено, що право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства. У статті доведено, що відшкодування моральної шкоди є універсальним способом захисту порушених прав споживачів, який підлягає застосуванню навіть у тих випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.

Ключові слова: споживач, права споживача, договір за участю споживачів, відшкодування моральної (немайнової) шкоди, універсальний спосіб захисту, інститут захисту прав споживачів.

Banasevych I.I. Compensation for hedonic damage as a way to protect consumer rights

The article is devoted to solving the problem of compensation of the hedonic award for violation of consumer rights based on the universality of this method of protection of civil rights and interests. The scientific article, based on the analysis of literature, current legislation and case law, examines the problem of the possibility of moral damages as a way to protect the violated rights of the parties to the consumer contract, criteria for assessing the amount of hedonic damage compensation. It is concluded that, based on the provisions of Articles 16 and 23 of the Civil Code of Ukraine and the content of the right to compensation for hedonic damage in general as a way to protect subjective civil law, compensation for hedonic damage should occur in any case. Based on the analysis of case law, it is established that the right to compensation for hedonic (non-pecuniary) damage arises as a result of violation of a person's right, regardless of the existence of special rules of civil law. The article proves that compensation for non-pecuniary damage is a universal way to protect violated consumer rights, which is applicable even in cases where the terms of the contract do not provide for the right to compensation for hedonic damage.

Key words: consumer, consumer rights, contract with consumer participation, compensation for hedonic (non-pecuniary) damage, universal method of protection, institute of consumer protection.

Васильєва В.В.

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ УЧАСНИКОМ ТОВАРИСТВА

УДК 347.7

Право на участь в управлінні товариством через участь у прийнятті рішень загальними зборами є одним із визначальних корпоративних прав, що належить учаснику товариства. На сьогодні, час диктує нові форми реалізації корпоративних прав

учасником товариства. Одним із таких, що стрімко метаморфується, є право участі в прийнятті рішень товариством. Наразі, можна викоремити 3 вагомих фактори пришвидшенні розвитку в даному питанні – це глобалізація та інтернаціоналізація; діджиталізація та пандемія. Глобалізація та інтернаціоналізація ще раніше вплинула на законодавче регулювання процедур в товаристві (особливо у Європі після утворення ЄС, та й загалом у світі). Україна дещо зволікає з прийняттям норм, що активно оперують цифровими засобами ідентифікації, передачі інформації та зв'язку, однак пандемія, що продиктувала необхідність самоізоляції, а також спонукала державу вжити регуляторних заходів, що запобігають поширенню захворювання, стала за останній рік, мабуть, найвагомішою рушійною силою для пошуку шляхів дистанційної участі в управлінні товариством. А діджиталізація та належний рівень розвитку інформаційних технологій і зв'язку дозволили реалізувати такі запити. Однак, варто зауважити, що первісною рушійною силою започаткування дистанційної участі управління в товаристві, все ж є глобалізація процесів (в тому числі процесів господарювання, управління, ведення бізнесу) та цифровізація у світі.

І хоча сучасне українське законодавство лише на своєму шляху до змін, які продиктовані сучасними умовами, проте уже зараз існують окремі норми, що надають легальну можливість проводити дистанційні загальні збори, брати заочну участь в голосуванні тощо.

1. Загальні збори, що проводяться шляхом відеоконференції для учасників ТОВ та ТДВ

Найпрогресивнішим на даний час з точки зору допустимих форматів проведення та участі у загальних зборів є законодавство про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, яке передбачає можливість проведення загальних зборів учасників (щорічних та позачергових) як через особисту участь в одному визначеному місці, так і дистанційно в режимі відеоконференції, що дозволяє бачати та учти усіх учасників одночасно (ч.3 ст. 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [1] - далі ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

На жаль, законодавство не містить додаткових деталей та вимог щодо проведення таких зборів, ідентифікації учасників, порядку голосування та підрахунку голосів. Очевидно, товариству доцільно самостійно визначити регулювання цих питань у статуті. Також, досить цікавим ж вибір термінології і вжиття терміну саме «відеоконференція» (очевидно, назва походить від визначення та призначення веб-програм та застосунків, які призначені для проведення онлайн-зібрань). Цей термін спонукає думати, що участь учасника з відео є обов'язковою, а відео служить способом ідентифікації учасника, хоча очевидно, що визначальним є налаштування захищеного та обмеженого доступу виключно для учасника товариства. Можливо, більш доцільно вживати одне з наступних понять – веб-конференція, веб-зустріч, онлайн-зібрання.

2. Дистанційне проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду

У Законі України «Про акціонерні товариства» [2] немає норм, що визначали би можливість та порядок проведення дистанційних зборів акціонерів. Однак, у зв'язку із запровадженням Кабінетом Міністрів України обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про акціонерні товариства» були доповнені п.10, за яким якщо в силу дії обмежувальних заходів у зв'язку з дією карантину на території України неможливим є проведення загальних зборів акціонерів в порядку, встановленому цим Законом, загальні збори акціонерів можуть бути проведені дистанційно. Для забезпечення можливості проводити річні загальні збори дистанційно Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку розробила Тимчасовий порядок скликання та дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду, схвалений 9 квітня 2020 р [3]. Цей тимчасовий порядок можуть застосовувати акціонерні товариства, корпоративні інвестиційні фонди, товариства

з обмеженою відповідальністю, які є емітентами цінних паперів. Відповідно до цього документа можна проводити:

- річні загальні збори акціонерів за результатами 2019 фінансового року;
- позачергові загальні збори акціонерів у випадках їх скликання;
- річні загальні збори учасників корпоративного фонду у 2020 році за результатами 2019 фінансового року;
- позачергові загальні збори учасників корпоративного фонду у випадках їх скликання.

Тимчасовий порядок визначає деякі умови для дистанційного проведення загальних зборів. Зокрема, наглядова рада акціонерного товариства має ухвалити рішення про перенесення загальних зборів і зміну форми їх проведення на дистанційну, про що повідомити всіх акціонерів через депозитарну систему України.

Ще однією вимогою Тимчасового порядку є наявність в емітента договору з Центральним депозитарієм, вимоги до якого встановлено Тимчасовим порядком. Акціонери ж повинні взаємодіяти з депозитарною установою, з якою в них укладено договір щодо обслуговування рахунка в цінних паперах.

Відповідно до документа дозволено також дистанційно проводити збори акціонерів у разі, якщо їх проведення в загальному порядку неможливе через запроваджені державою обмеження для запобігання поширенню хвороби COVID-19.

Голосування на таких дистанційних зборах відбувається з використанням бюлетенів, розміщених на вебсайті емітента, через депозитарні установи, які обслуговують рахунки акціонерів у цінних паперах. Щоб реалізувати своє право на участь та голосування у таких дистанційних загальних зборах, акціонер має звернутися до своєї депозитарної установи й подати їй заповнений і засвідчений бюлетень для голосування.

Заповнений бюлетень акціонер може направити до депозитарної установи в електронній або паперовій формі. Для цього акціонер має засвідчити свій підпис на бюлетені в один із таких способів:

- за допомогою кваліфікованого електронного підпису акціонера;
- у присутності нотаріуса;
- у присутності вповноваженої особи депозитарної установи, яка обслуговує рахунок у цінних паперах такого акціонера.

У Проекті Закону України «Про акціонерні товариства» [4] стає очевидним бажання законодавця запровадити прогресивні положення щодо регулювання даного питання, і в законі уже містяться норми щодо можливості проведення дистанційних загальних зборів. Це так звані «електронні загальні збори» - збори, що проводяться шляхом електронного голосування (ст. 36 Проекту). Бюлетень для голосування на електронних загальних зборах засвідчується за допомогою кваліфікованого електронного цифрового підпису акціонера (його представника) та/або інших засобів електронної ідентифікації, що відповідають вимогам, визначеним Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Разом з тим, передбачається також можливість акціонера брати участь в загальних зборах дистанційно через авторизовану електронну систему (ч. 7 ст. 50 Проекту). У випадку електронних загальних зборів та у випадку голосування на очних загальних зборах (в тому числі для кумулятивного голосування) акціонерами, що приймають участь у загальних зборах дистанційно, бюлетені акціонерів засвідчуються за допомогою кваліфікованого електронного цифрового підпису акціонера та/або інших засобів електронної ідентифікації, що відповідають вимогам, визначеним Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ч.5 ст. 52 Проекту).

Таким чином, слід позитивно оцінити намагання законодавця запровадити можливість проведення дистанційних загальних зборів, а також відмову від нотаріального посвідчення підпису акціонера як єдиного способу ідентифікації особи акціонера чи його представника.

3. Заочне голосування

Стаття 35 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» надає можливість учаснику товариства взяти участь у загальних зборах учасників шляхом надання свого волевиявлення щодо голосування з питань

порядку денного у письмовій формі (заочне голосування). У такому випадку, якщо учасник після отримання повідомлення про скликання та проведення загальних зборів розуміє, що не може взяти особисту участь, він може здійснити своє волевиявлення за допомогою направлення своєму товариству документа, де таке волевиявлення викладене в письмовій формі. Справжність підпису учасника товариства на такому документі засвідчується нотаріально. Голос учасника товариства зараховується до результатів голосування з кожного окремого питання, якщо текст документа дозволяє визначити його волю щодо безумовного голосування за чи проти відповідного рішення з питання порядку денного. Такий документ долучається до протоколу загальних зборів учасників та зберігається разом із ним.

Позитивно оцінюючи наявність норми, що передбачає заочне голосування, слід зауважити про доцільність запровадження на законодавчому рівні можливості надіслання оформлення волевиявлення в документі, який існує в електронній формі та підписується електронним підписом. Нотаріальне засвідчення можна залишити в якості альтернативного способу посвідчення волевиявлення особи, однак це є дещо застарілим інститутом, що уповільнює цивільний оборот та не відповідає сучасним вимогам цифрового простору обміну інформацією.

4. Опитування

Ухвалення рішення за допомогою опитування дозволяється як для акціонерних товариств, так і для товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Особливістю опитування є те, що відсутня можливість обговорення питань порядку денного, внесення до них будь-яких змін чи пропозицій. Окрім того, рішення шляхом опитування вважається прийнятим лише тоді, коли за нього проголосували всі учасники товариства.

Так, ст. 36 ЗУ «Про Тов та ТДВ» закріплює можливість прийняття рішення загальних зборів шляхом опитування. При цьому законодавчо визначено коло питань, щодо яких не може бути прийняти рішення шляхом опитування: 1) обрання та припинення повноважень членів наглядової ради та виконавчого органу; 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про

здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту; 3) злиття, приєднання, поділ, виділення або перетворення товариства, затвердження статутів правонаступників; 4) ліквідацію товариства; 5) визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства у випадках, передбачених цим Законом; 6) виключення учасника з товариства.

При цьому статутом товариства може бути заборонено прийняття рішення шляхом опитування взагалі, або визначено додаткове до встановлених у законі коло питань, щодо яких не може бути прийняте рішення у такий спосіб.

Ініціатором проведення опитування може бути будь-який учасник товариства або виконавчий орган, якщо інше не встановлено статутом товариства. Ініціатор опитування надсилає всім учасникам товариства відповідний запит з проектом рішення із запропонованого питання (питань). У такому запиті зазначаються адреса, на яку учасники товариства мають надіслати свою відповідь та прийняті рішення, і строк, протягом якого вони мають це зробити. Надсилання учасникам запитів може здійснюватися із застосуванням засобів електронних комунікацій, визначених статутом товариства. У разі згоди із запропонованим рішенням учасник товариства підписує проект рішення та надсилає його ініціатору протягом 15 днів з дня отримання запиту, якщо інше не встановлено статутом товариства. Згода учасника товариства з прийнятим рішенням має бути безумовною. Надсилання учасником згоди з прийнятим рішенням може здійснюватися із застосуванням засобів електронних комунікацій, визначених статутом товариства. Статутом товариства можуть бути передбачені вимоги до засвідчення волевиявлення учасників під час опитування, у тому числі необхідність нотаріального засвідчення справжності підпису учасника товариства. Ініціатор опитування зобов'язаний викласти прийняте рішення в письмовій формі, додати до нього копії відповідей усіх учасників товариства та надіслати всім учасникам товариства в порядку, встановленому для надіслання запитів, протягом 10 днів з дати завершення строку на прийняття ним відповідей від учасників товариства. Ініціатор опитування передає виконавчому органу товариства підписані письмові рі-

шення, отримані від учасників товариства, що скріплюються, зберігаються разом та набувають статусу протоколу. Рішення, прийняте шляхом опитування, також може бути оформлено у вигляді єдиного письмового документа, підписаного всіма учасниками товариства. Відповіді, отримані після закінчення встановленого строку, або такі, зміст яких не дає змоги встановити волевиявлення учасника товариства щодо порушеного ініціатором питання, не враховуються під час підрахунку результатів голосування з такого питання. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували всі учасники товариства. Якщо інше не встановлено статутом товариства, датою прийняття рішення вважається останній день строку, протягом якого учасники мали надіслати свої відповіді ініціатору письмового рішення. У модельному статуті для товариств з обмеженою відповідальністю міститься альтернативна норма, за якою датою прийняття рішення може вважатись день, коли була отримана відповідь від останнього учасника, якому надсились матеріали.

З назви норми статті 48 Закону України «Про акціонерні товариства» «Проведення загальних зборів акціонерів шляхом заочного голосування (опитування)» уже можна помітити, що законодавець ототожнює поняття заочного голосування та опитування. Так, у статті мовиться, що у випадках, передбачених статутом акціонерного товариства з кількістю акціонерів не більше 25 осіб, допускається прийняття рішення методом опитування. При цьому очевидно, що процедура проведення заочного голосування дуже подібна до процедури опитування, яка найбільш детально визначена у вищезазначеному ЗУ «Про ТОВ та ТДВ». Подібно до процедури опитування при заочному голосуванні в акціонерних товариствах проект рішення або питання для голосування надсилається акціонерам - власникам голосуючих акцій, які повинні протягом п'яти календарних днів з дати одержання відповідного проекту рішення або питання для голосування у письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. Протягом 10 календарних днів з дати одержання повідомлення від останнього акціонера - власника голосуючих акцій всі акціонери - власники голосуючих акцій повинні бути в письмовій формі поінформовані головою

зборів про прийняте рішення. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували всі акціонери - власники голосуючих акцій.

Проект Закону України «Про акціонерні товариства» не містить норм про можливість проведення опитування чи заочного голосування як способу прийняття рішень загальними зборами товариства. Очевидно із закріпленням можливості дистанційного проведення загальних зборів (електронних зборів згідно з Проектом), законодавець вирішив, що недоцільно виокремлювати ще інші форми проведення загальних зборів. Водночас в Проекті все ж міститься згадка про заочне голосування (опитування) – хоч і йдеться про прийняття рішення наглядовою радою - наприклад, ч.1 ст. 71 Проекту, зі змісту якої стає очевидно, що автор Проекту також змішує поняття заочного голосування та опитування, як це зроблено і в актуальному законі.

Очевидно, навіть із запровадженням прямої норми, яка визначає можливість проведення дистанційних загальних зборів, все ж варто виокремлювати та врегульовувати питання заочного голосування та опитування, оскільки наряду із дистанційними загальними зборами, збережена можливість й очних загальних зборів, а у цьому випадку залишається актуальним здійснення волевиявлення відсутніх учасників, а також прийняття рішення шляхом опитування. Це слід врахувати у розробки нового Закону «Про акціонерні товариства».

В якості висновків слід визначити наступне:

- визначено види дистанційної реалізації корпоративного права участі: дистанційні загальні збори, дистанційна участь учасника в загальних зборах, заочне голосування, опитування;
- встановлено фактори, що вплинули на видозміну форми участі в загальних зборах – глобалізація, діджиталізація та пандемія Covid-19;
- з'ясовано, що термін «відео-конференція» слід замінити терміном «веб-конференція» чи «веб-зустріч», «онлайн-збори» оскільки ідентифікація учасників не повинна пов'язуватись напряду із відеотрансляцією зображення учасника;

- встановлено змішування понять заочного голосування та опитування на законодавчому рівні, визначено їх відмінності, які свідчать про те, що дані поняття є все ж самостійними явищами;
- стверджується про необхідність збереження таких форм дистанційної участі, як заочне голосування та опитування, оскільки вони мають самостійне значення і не можуть бути повністю заміщені дистанційними загальними зборами;
- стверджується, що необхідність нотаріального посвідчення волевиявлення, як виключного способу ідентифікації учасника, гальмує процес діджиталізації корпоративного права, та нівелює позитив і призначення дистанційної форми участі;
- у зв'язку з існуванням низки законодавчих актів, якими врегульовано питання дистанційної форми проведення загальних зборів, та задля чистоти законодавчої лексики встановлено необхідність використання законодавцем однакових термінів для позначення одних і тих же явищ. Так, наприклад, загальні збори, що проводяться онлайн, в різних законодавчих актах називаються «відео-конференцією», «дистанційними зборами», «електронними зборами» тощо.

1. Закон України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” від 6 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
2. Закон України “Про акціонерні товариства” від 17 вересня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
3. Тимчасовий порядок скликання та дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду, схвалений 9 квітня 2020 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=10666425>
4. Проект Закону України про акціонерні товариства від 25.11.2019 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468

Васильєва В. В. Дистанційна форма реалізації корпоративних прав учасником товариства

У даній статті досліджено дистанційну форму участі у загальних зборах товариства, правове регулювання таких можливостей в українському законодавстві та подальші шляхи забезпечення достатньої законодавчої підтримки для цього. Визначено, що видами віддаленої реалізації корпоративного права на участь є: дистанційні загальні збори, дистанційна участь учасника в загальних зборах, заочне голосування, опитування. Найважливішими факторами, що

вплинули на зміну форми участі в загальних зборах, є глобалізація, цифровізація та пандемія Covid-19. Було уточнено, що термін «відео-конференція» слід замінити терміном «веб-конференція» або «веб-зустріч», «онлайн зустріч», оскільки ідентифікація учасників не повинна бути безпосередньо пов'язана з відеопрезентацією учасника. Встановлено, що в законі відбувається змішування концепцій заочного голосування та опитування, виявлено їхні відмінності, які свідчать про те, що ці явища все ж є самостійними явищами. Було аргументовано необхідність збереження таких форм віддаленої участі, як заочне голосування та опитування, оскільки вони мають самостійне значення і не можуть бути повністю замінені дистанційними загальними зборами. Стверджується, що необхідність нотаріального посвідчення, як єдиний спосіб ідентифікації учасника, уповільнює процес цифровізації корпоративного права та виключає позитив та мету віддаленої участі. Зроблено висновок, що через існування низки законодавчих актів, які регулюють питання віддаленої форми загальних зборів, та заради чистоти законодавчої лексики, законодавцві необхідно використовувати однакові терміни для позначення одних і тих же явищ. Так, наприклад, загальні збори, що проводяться онлайн, в різних законодавчих актах називаються «відео-конференцією», «дистанційними зборами», «електронними зборами» тощо.

Ключові слова: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, корпоративні права, загальні збори учасників, дистанційна участь, цифровізація законодавства про товариства

Vasylieva V.V. Distance Forms Of Corporate Rights Realization Of Company Member

This article describes the remote forms of participation in company general meeting, the level of regulation of such possibilities in Ukrainian law and further ways for providing sufficient legislative support for that. There was determined that the types of remote realization of the corporate right of participation are: remote general meeting, remote participation of the participant in the general meeting, absentee voting, poll. The most important factors that influenced the change in the form of participation in the general meeting are globalization, digitalization and the Covid-19 pandemic. It was clarified that the term «video conferencing» should be replaced by the term «web conference» or «web meeting», «online meeting», since the identification of the participants should not be directly related to the video or the participant's image. The mixing of the concepts of absentee voting and polls at the legislative level has been established, their differences have been identified, which indicate that these concepts are still independent phenomena. It was argued for the need to maintain such forms of remote participation as absentee voting and polls, as they have independent significance and cannot be completely replaced by remote general meetings. It is argued that the need for notarization of will, as the only way to identify the participant, slows down the process of digitalization of corporate law, and eliminates the positive and purpose of remote participation. Due to the existence of a number of legislative acts, which regulate the issue of remote form of general meetings, and for the sake of purity of legislative vocabulary, it is necessary for

the legislator to use the same terms to denote the same phenomena. For example, general meetings held online are referred to in various Ukrainian law acts as «video conferencing», «remote meeting», «electronic meeting» and so on.

Keywords: joint stock company, limited liability company, corporate rights, general assembly of participants, remote participation, digitalization of company law

Вінтоняк Н.Д.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДО ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ У ТОВ З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

УДК 347.191:347.669

Постановка проблеми. Спадкування корпоративних прав учасника юридичної особи корпоративного типу не втрачає своєї актуальності як у теоретичних, так і практичних дослідженнях. Це зумовлено тим, що такий об'єкт спадкових прав як корпоративні права регулюються на межі норм, що стосуються не тільки спадкового права, а й з урахуванням специфіки норм корпоративного права. Особливої уваги потребують питання, які пов'язані з управлінням корпоративними правами одним із спадкоємців до прийняття спадщини у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником. Актуальність таких питань пов'язана з тим, що, по-перше, товариства з обмеженою відповідальністю є найбільш поширеною організаційно-правовою формою юридичних осіб корпоративного типу серед інших; по-друге, у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником прийняття рішень після його смерті можливе тільки після отримання одним із спадкоємців свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами; по-третє, на законодавчому рівні практичні аспекти реалізації права на управління корпоративними права до прийняття спадщини потребують удосконалення.

Аналіз окремих досліджень та публікацій. Окремі питання обраної теми досліджувалися у роботах Ю. О. Заїки, В. М. Кравчука, О. Є. Кухарева, О. П. Печеного, Л. В. Сіщук та інших вче-